

BEYAZIT II KÖPRÜSÜ

Edirne'de

Tunca nehri üzerinde

XV. yüzyıl sonlarında yapılan köprü.

Sultan II. Bayezid'in Edirne'deki büyük külliyesinin şehirle bağlantısını sağlamak üzere aynı manzumenin bir parçası olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Yeni İmaret Köprüsü adıyla da anılan ve kitâbesi bulunmayan yapı, yakınındaki külliye ile beraber aynı tarihlerde inşa edilmiş olmalıdır. Caminin kitâbesi yapım tarihini 889-893 (1484-1488) olarak verdiği göre köprü de aynı yıllarda tamamlanmış sayılabilir. Cami, diğer külliye binaları ile köprünün beraberliğini eski fotoğraflarda görmek mümkündür. Edirne'de Beyazıt Külliyesi'nin Cemâziyelâhir 892 (Haziran 1487), 895 (1489-90) ve 898 Zilkade başı (Ağustos 1493) tarihli olmak üzere üç vakfiyesi bulunmaktadır. Bunlardan sonuncu olan Türkçe vakfiye 29 Receb 913 (4 Aralık 1507) istinsah tarihini taşımaktadır. Bu vakfiyede külliye teşkil eden yapılar sayılırken köprünün de bu güzel ve zengin manzumenin bir parçası olduğu açıkça belirtilmiştir. Aynı vakfiyede köprü altındaki iki değirmenle bir dolap da külliye'nin evkafı arasında sayılmıştır.

Atalay Bayık'ın yazdığına göre, "Son su feyzanlarında buzların gövdeyi tıkmamasından bu güzel köprünün iki gözü yıkılmış ve ahşap ilâveli olarak tamir edilmiştir". Ancak bu kısa not, Beyazıt ve Yalnızgöz köprüleri başlığı altında olduğundan yıkılan köprünün hangisi olduğu anlaşılmamaktadır. Cevdet Çulpan köprünün uzunluğunu 78 m., genişliğini 6 m. olarak verir. Halbuki Gülgün Tunç'un yazdığına göre uzunluk 126,55 m. olup içten içe genişliği 5,60 metredir. En büyük kemer açıklığı ise 10 metredir. Muntazam işlenmiş kesme taşlardan

yapılmış olan Beyazıt Köprüsü'nün altı büyük ve sivri kemerli gözü vardır; ayrıca yanlarda iki tahliye gözü bulunmaktadır. Köprü tabliyesinin iki yanında aynı taştan işlenmiş korkuluklar uzanır.

Edirne'de Beyazıt Köprüsü, bu şehirdeki çok sayıda benzerleri arasında sanat değerine sahip ve bütünü ile Türk eseri olan bir yapıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 435, 437, 467, 470; O. Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s. 83-84; Gökbiğün, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 357 vd. (çeşitli vakfiyeler ve bunların evsaffarı), sondaki vakfiye metinleri s. 3-184 (s. 18'de köprü, s. 30'da dolap ve değirmen); Atalay Bayık, *Edirne*, İstanbul 1973, s. 54; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 115-116, rs. 66; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 27-28; C. Gurlitt, "Die Bauten Adrianopels", OA, I (1910-11), lv. XVII, rs. 5; Rifat Osman Bey, "Edirne: Sultan Bayezid ve Yalnız Göz Köprüleri", *Milli Mecma*, sy. 102, İstanbul 1928, s. 1648; Muzaffer Erdoğan, "Tarihî Köprülerimiz-Edirne Köprüleri", *Karajolları Bülteni*, sy. 158, Ankara 1963, s. 24-25.

SEMAVİ EYİCE

BEYAZIT II KÖPRÜSÜ

Sakarya ilinin Geyve ilçesinde
XV. yüzyıl sonunda
yapılan köprü.

Sakarya ırmağı üzerinden Geyve-Göynük menzil yolunun geçişini sağlayan köprü, yedi satırlık Araçça inşa kitâbesine göre Sultan II. Bayezid tarafından 901'de (1495-96) yaptırılmıştır. Kitâbe köşkünün arkasında bulunan mermere işlenmiş rozet biçiminde ikinci bir kitâbenin altında ise "Amelü'l-fakir Abdullah" ibaresi ve Mimar Murâd İbn Abdullah ismi okunmaktadır. Bu imzalardan Geyve Köprüsü'nün Mimar Abdullah oğlu Murad tarafından tasarlandığı ve inşaatın da Abdullah adlı usta tarafından gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Sultan II. Bayezid devrinde (1481-1512) yaşamış ve Mimar Hayreddin'in babası olan Murad isimli bir mimarın mevcudiyeti bilinmektedir. Ancak büyük zelzeleden sonra Galata surlarının tamirini yapan bu Murad ile köprünün mimarının aynı şahıs olup olmadığı hususunda kesin bir şey söylenemez.

Ahmed Refik, *Sahâîü'l-ahbâr*'dan naklen, Orhan Gazî'nin Sakarya üzerindeki bir köprüyü tamir ettirerek civarında kurdurduğu Köprübaşı köyü halkını bu yapının bakımı ile görevlendirmiş olduğunu yazmıştır. Böylece bu önemli

yol üzerindeki Bizans (belki de Roma) çağından kalmış eski bir köprünün Osmanlı Beyliği'nin ilk yıllarında yeniden kullanılır hale getirildiği anlaşılmaktadır. II. Bayezid, iki yüzyıl sonra bu hayratını eski köprünün 150 m. kadar güneyinde temelden itibaren yeni olarak inşa ettirmiştir. Eski köprünün kalıntıları bugün görülebilmektedir. Cevdet Çulpan'ın tesbitlerine göre Sultan Beyazıt Köprüsü'nün tamiri için Kanûnî Sultan Süleyman devrinde İzmit kadısına ferman çıkarılmıştır. Evliya Çelebi Geyve kasabasından bahsederken Sultan IV. Murad zamanında (1623-1640) Sakarya'nın bir taşkınında kasabanın tahrip olduğunu bildirir. Aynı taşkında köprünün de zarar görmüş olması muhtemeldir.

Sultan II. Mahmud tarafından 1810'da İran'a elçi olarak gönderilen Yâsincizâde Abdülvehhâb Efendi'nin kâtibisi Bozkulu Osman Şâkir, kaleme aldığı ve minyatörlerle süslediği sefaretnâmede bu köprünün o sıralarda bir kemerinin yıkılmış olduğunu bildirerek bir hayır sahibinin tamir ettirmesi dileğinde bulunur. Bu vesile ile de Sultan Bayezid evkafından gelir fazlası olarak faydalanan bazı kişilerin böyle bir hayır eserini tamirde ihmallerinden acı bir dille şikâyet eder. Çulpan, E. Charton'un 1864'te yayımlanan seyahatnâmesinden köprünün iki kemerinin yıkık olduğunu, ancak bu eksik kısmın ahşap olarak tamamlandığını nakleder. C. von der Goltz'un köprüye Sultan Selim'in adını vermesini ve evvelce yerinde Bayezid'in yapısı daha eski bir köprü olduğu yolundaki görüşünü doğru bir bilgi olarak kabul etmek mümkün değildir. Sultan II. Abdülhamid devrinde 1307 (1889-90) yılında köprünün tamiri kararlaştırılmış ve eksik kısmının eski şekline göre kâgir olarak tamamlanması için Nâfia Nezâreti'nce keşfi yapılmışsa da bu proje gerçekleşmeden kalmıştır. İstiklâl Harbi'nde 17 Mayıs 1920 günü köprü General Ali Fuat (Cebesoy) tarafından düşmana karşı az bir kuvvetle savunulmuştur. Beyazıt Köprüsü 1949'da tamir edilmekle beraber yıkık kısımlar ihya olunmamış, sadece buradaki ahşap yama demirden daha sağlam olarak yapılmıştır.

Beyazıt Köprüsü'nün uzunluğu Gülgün Tunç'un yazdığına göre 196,50 m., genişliği ise 5,50 metredir. Aslında büyükleri sivri kemerli olup on beş gözlüdür. Çulpan ve Yüksel, göz adedini on dört olarak verirler. Bu gözlerden sadece beş tanesinin altından su geçmektedir. Geri

II. Beyazıt Köprüsü - Edirne

kalan on göz kuruda olup, yalnız taşkınlarda vazife görür. Köprü, beyaz renkte kesme taşlardan temiz bir işçilikle yapılmıştır. Menba tarafında ayaklarda üçgen biçiminde mahmuzlar (sel yaranlar) vardır. Tabliyesinin iki yanında taştan yontulmuş korkuluklar bulunmaktadır.

Köprünün bir mermer levhaya işlenmiş yedi satırlık Arapça kitabesi, çıkıntı halindeki bir kitâbe köşkünde mihrap biçimindeki bir nişin üstünde bulunur. Mermer levhanın etrafı kabartma motiflerle süslenmiş bir çerçeve halindedir. Arka tarafta olan ikinci kitâbe ise kare biçiminde olup bunun içine bir madalyon halinde hat sanatı bakımından çok değerli bir istif işlenmiştir. Çok zarif bir biçimde bir merkezden açılan bu yazı "şifâü'l-kulüb likâü'l-mahbûb" olarak okunmuştur. Madalyonun altında ise mimar ve kalfanın (?) adlarını veren ibareler yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 464; Bozoklu Osman Şâkir, *Musavver İran Sefaretnâmesi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Târih, nr. 822, vr. 13^b, 15^b; C. von der Goltz, *Anatolische Ausflüge*, Berlin 1896, s. 111; Ahmed Refik, *Bizans Karşısında Türkler*, İstanbul 1297, s. 87-88; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 116-119, rs. 67/1-6; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 83-85; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 140-141.

SEMAVİ EYİCE

BEYAZIT II KÖPRÜSÜ

Çorum ilinin

Osmançık ilçesinde

XV. yüzyıl sonunda yapılan köprü.

Kızılırmak üstünde inşa edilmiş bu köprünün üzerinden geçen yol Koyun Baba ziyaretine (zâviye, türbe vb.) ulaştığından, buraya Koyun Baba Köprüsü de denilir. Kitâbesine göre Şâban 889'da (Eylül 1484) yapımına başlanarak 894'te (1488-89) tamamlanmış olduğu kabul edilir. Girift bir sülûsle yazılmış Arapça beş satır halindeki bu uzun kitâbe Eşref Ertekin, Halim Baki Kunter, Cevdet Çulpan ve Aydın Yüksel tarafından farklı şekillerde okunmuştur. Köprünün yapım tarihini verdiği kabul edilen "celîlün hayruhâ" ibaresi 889 olarak hesaplanmakta ise de bitiş tarihini belirttiği ileri sürülen ibarenin okunuşunda şüpheler vardır. Bu kitâbe, başka köprülerden değişik olarak ortadaki kitâbe köşkü üzerine değil köprünün dışında kalenin bulunduğu yalçın kayalığın eteğine yapılan sivri kemerli bir niş içine yerleştirilmiştir.

Evlîya Çelebi 1050 (1640-41) yılına doğru üzerinden geçtiği bu köprüyü övmüş ve on dokuz gözlü olduğunu belirttiikten sonra, "Anadolu diyarında misli yoktur" demek suretiyle hayranlığını ifade etmiştir. Fransız seyyahı J. B. Tavernier de seyahatnâmesinde bu köprüden kısaca bahsederek göz adedini daha doğru bir şekilde on beş olarak verir. Sultan II. Mahmud'un İran şahına 1225 Ramazanında (Ekim 1810) elçi olarak gönderdiği Yâsincizâde Abdülvehhâb Efendi'nin kâtibi Bozoklu Osman Şâkir Efendi'nin *Musavver İran Sefaretnâmesi*'ndeki minyatürlerden birinde Osmançık kasabası önünde bu köprü de gösterilmiştir. Osman Şâkir Efendi de bu on beş gözlü köprüyü "...cihanda misli bulunmaz..." cümlesiyle tasvir ederek inşa tarihini 889 olarak verir. Köprü 1938'de tamir edilmiş, bu sırada yapıya zarar veren bent ve değirmenler kaldırılmıştır. 1967'de Karayolları tarafından yapılan tamirde ise tabliyesi de genişletilmiş, kitâbe ve kemeri temizlenmiştir.

Beyazıt Köprüsü muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmış olup 250 m. uzunluğunda, 7,50 m. genişliğindedir. En geniş göz açıklığı 16,35 m., en dar göz açıklığı ise 9,20 metredir. İki yanında 0,60 m. yüksekliğinde taş korkuluklar vardır. Köprünün her iki başı da kayaya zemine bağlanmış, kuzeyinde bulunan kaleden su alınabilmesi için bu taraftaki ayak yakınına bir gizli yol indirilmiştir. Çöküntüleri önlemek için köprü temellerinin altlarına ziftli kazıklar çakılmış olduğu da yapılan incelemede anlaşılmıştır. Ayrıca akarsuyun yatak kaydırmasını önlemek amacıyla her iki yanda 250 m. kadar uzunlukta tahkim duvarları yapılmıştır.

Osmançık'taki Sultan II. Beyazıt Köprüsü, kuvvetli akan bir ırmak üzerinde Osmanlı devri Türk mimarisinin gerek mü-

hendislik gerekse mimarlık bakımından meydana getirdiği muhteşem bir eser olarak 500 yıldır görevini sürdürmektedir. Bu köprünün yapılışı ile ilgili bazı halk söylentilerinin özetleri G. Tunç'un kitabında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 182; J. B. Tavernier, *Les Six voyages de Turquie et de Perse* (nşr. Stéphane Yerasimos), Amsterdam 1678; Bozoklu Osman Şâkir, *Musavver İran Sefaretnâmesi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Târih, nr. 822, vr. 37-41; Fâik Reşid Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1968, s. 206-210; Özdemir Başaran, *Tarihî ile Osmançık*, Ankara 1974, s. 35-44; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 112-115, lv. LXXVII-LXXIX; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 124-127 (s. 127'de kitâbe kemerinin iki fotoğrafı vardır); Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 358-359; İsmet İster, "Tarihî Köprülerimiz: Koyun Baba (Osmançık) Köprüsü", *Karayolları Bülteni*, sy. 153, Ankara 1963, s. 33-35.

SEMAVİ EYİCE

BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ

İstanbul'da

Beyazıt Camii yanında
devlet eliyle kurulan
ilk kütüphane.

1884'te devlet eliyle kurulan ve kuruluş ayrıntılarıyla bilinen ilk kütüphanedir. Kütübhâne-i Umûmî-i Osmânî adıyla kurulmuş olan kütüphane bir süre de Bayezid Umumi Kütüphanesi olarak adlandırılmış, adı 1961'de Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak değiştirilmiştir. Kütüphane, Beyazıt Camii'nin müştemilâtından olarak 911'de (1506) bitirilmiş olan Beyazıt Külliyesi'nin restore edilen imaret kısmında (bk. BEYAZIT II CAMİİ VE KÜLLİYESİ) açılmıştır. Başlangıçta Beyazıt Külliyesi'nde bir kütüphanenin varlığını bildiren herhangi bir kayıt mevcut değildir. Daha sonra bu külliye de bir kü-

Osmançık'taki
II. Beyazıt
Köprüsü
ve bu köprünün
Bozoklu
Osman'ın
*Musavver İran
Sefaretnâmesi*'ndeki
minyatürü
(Millet Ktp.,
Ali Emîrî,
Tarih, nr. 822)

